

Fundația Pro Patrimonio a fost înființată în anul 2000, derulând o serie de proiecte care au ca obiectiv principal conservarea, salvarea și reactivarea patrimoniului cultural, cu precădere arhitectural. Acțiunile se concentrează pe proiecte practice de protejare și rehabilitare a patrimoniului, precum și pe implicarea și conștientizarea de către comunități a propriei identități, a memoriei și valorii moștenirii culturale. Fundația desfășoară câteva programe de importanță națională și internațională, uneori în regim de urgență, încercând, printre altele, să creeze o rețea de centre de meșteșuguri pe lângă monumente.

Cartea s-a născut pas cu pas, după un șir neîncetat de întâmplări, și ca de multe ori a pornit cu sfârșitul: e păcat să nu scriem câte ceva despre lucrurile pe care le-am învățat; e bine să alcătuim cu timpul o bibliotecă despre meșteșugul construitului de sobe. Fundația Pro Patrimonio, în ultimii ani în care s-a ocupat de reabilitarea arhitecturii românești și reutilizarea spațiilor pentru scopuri contemporane, a constatat că făcutul de sobe preocupă din ce în ce mai multă lume și că domeniul în sine constituie un bun cultural major care se află într-un proces puternic de uitare și degenerare. [...]

Subiectul, tratat neexhaustiv, are trimiteri interesante către arhitectură, gastronomie, dar și către viața poetică. El devine din ce în ce mai atrăgător, căci România își descoperă încet-încet câteva valențe incontestabile ale mediului său rural și încet-încet reinventează o viață la țară. Mai bună sau mai rea, după posibilități; cu dificultățile și necesarul de improvizație, neașteptatul și aventura pe care noua generație le trăiește. [...]

Cartea poate fi utilă pentru cel care intenționează să-și amenajeze un spațiu pe măsura personalității proprii și a ideii de comuniune, familie. În același timp, este și un prilej de reflecție asupra focului ca element cardinal. Dacă veți deschide un dicționar al simbolurilor la cuvântul „foc”, veți deschide în același timp un câmp larg de explicații pe care cartea Alexandrei Mihailciuc îl atinge.

ȘERBAN STURDZA

ORDINUL
ARHITECȚILOR
DIN ROMÂNIA

Carte apărută cu sprijinul Ordinului Arhitecților din România din timbrul de arhitectură.

19,87 lei (preț fără TVA)

ISBN 978-973-0-24741-1

9 789730 247411

PRO PATRIMONIO

alexandra mihailciuc

alexandra mihailciuc

în jurul focului

În jurul focului

arhitectură, tradiție și inovație în sisteme de încălzire și gătit

bucurești 2017

PRO PATRIMONIO

Alexandra Mihailciuc este arhitect al Laboratorului de arhitectură Prodid, membru al Fundației Pro Patrimonio și al Asociației Maria, arhitect coordonator al programului cultural „Batem fierul la conac!”, arhitect voluntar în cadrul programului „De-a arhitectura în școala mea”, colaborator al Asociației Artcrowd – „Artiști în Educație”, „meșterand” al Școlii de Poetică Fotografică „Francisc Mraz”. A organizat numeroase ateliere naționale și internaționale, workshopuri comunitare, are o vastă experiență de lucru cu copiii, tinerii și adolescenții, în palierele artă, arhitectură și educație. În curs de apariție: „Arta feroneriei” și „Ghidul orașului Câmpulung – văzut de copiii”, material rezultat în urma unor workshopuri de arhitectură cu copii între 7 și 14 ani. A colaborat cu Asociația Curtea Veche, Rempart, National Trust, De-a arhitectura, Ordinul Arhitecților din România, Romanian Design Week. Lucrează la proiecte de amenajare-restaurare printre care Librăria de carte franceză Kyralina, Conacul Petre P. Carp, Casa Monteoru, Casa Mincu – Sediul Ordinului Arhitecților din România. Călătorește împreună cu bicicleta sa, este povestaș, caută febril meșteșugurile și încearcă să înțeleagă lumea din spatele obiectelor.

Coperta: țigla obișnuită de tip Biberschwan. Foto: Eugen Vaida

PRO PATRIMONIO

alexandra mihailciuc

în jurul focului

arhitectură, tradiție și inovație în sisteme de încălzire și gătit

alexandra mihailciuc

în jurul focului

arhitectură, tradiție și inovație în sisteme de încălzire și gătit

Consultanță editorială	Mirela Duculescu
Graphic design	Mona Petre
Consultanță științifică	Mihaela Arsene
Lector	Eugenia Petre
Ilustrații	Alexandra Culescu, Alexandra Mihailciuc, Mona Petre, Andrei Suhan
Fotografii	Arhiva de Imagine a Muzeului Țăranului Român (MȚR), Mihai Bodea, Serioja Bocsok, Lucian Călugărescu – Atelierele Călugărescu, Ștefan Câlția – Galeria Posibilă, Răzvan Constantinovici, Laura Cristea, Alexandra Culescu, George Dumitru, Matei Fotiade, Ana-Maria Goilav – Școala de la Bunești, arhiva personală Atilla Koloszi, Ioana și Alin Iacob, Gyuri Ilinca – Școala de Fotopoetică, Anamaria Iuga, Andreea Machidon, Kathleen McLaughlin, Alexandra Mihailciuc, Ana Negoită, Sorin Onișor – Marea Hoinăreală, Mona Petre – Ierburi Uitate, Andra Podină – Anchor Photography, Stephan Rotaru, Adriana și Virgil Scripcariu – Asociația Gaspar, Baltasar & Melchior, Iulia Stanciu, arhiva personală Șerban Sturdza, Veronica și Eugen Vaida – Asociația Monumentum
Mulțumiri	<p>•••</p> <p>Ioana Angelescu, Mihaela Arsene, Caroline d’Assay, Simina Bădică – Muzeul Țăranului Român, Johannes Bertleff – OAR, filiala Brașov-Covasna-Harghita, Puiu Bică, Serioja Bocsok, Pierre Bortnowski, Liliana Călărașu, Lucian Călugărescu, Matei și Ștefan Câlția, Mariana Celac, Andreea Chircă, Laura Cristea, Diana Culescu, Sarah Davidoux, Mirela Duculescu, George Dumitru, Ana Maria Goilav, Atilla Koloszi, „Regele” Dumitru și Daniel Iffrim, Ovidiu Ionică, Anamaria Iuga, Andreea Daniela Machidon, Ștefan Mănculescu, Kathleen McLaughlin, Silvia și Constantin Mihailciuc, Alexandra Mihali, Maria Moneciu, Raluca Munteanu, Constantin Palaghiu, Constantin Pascu și Daciana Tarași, Lila Passima – Muzeul Țăranului Român, Tudor Patapievici, Eugenia Petre, Mona Petre, Paula Popoiu – Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, Adriana și Virgil Scripcariu, Iulia Stanciu, Cătălin Stoian, Doina și Șerban Sturdza, Iris Șerban – Muzeul Țăranului Român, Vasile Tătaru, Veronica și Eugen Vaida, participanților la atelierul „Batem fierul la conac!” cu care am împărțit începuturile acestui demers, în special, Andrei Suhan.</p> <p>Mulțumiri tuturor meșterilor din lista inclusă în această carte, care mi-au transmis din tainele, plăcerea lucrului cu materia și realitățile terenului, pe viu sau la telefon.</p> <p>Mulțumiri speciale Alexandrei Culescu.</p> <p>Mulțumiri deosebite se cuvin Asociației Maria, care a sprijinit constant și cu discreție întregul proces de facere și apariție a prezentului volum.</p>
Literă	•••
Hârtie	Avenir Next, Minion Pro
Tiraj	Multioffset 120 gr/mp
Producție	500
ISBN	Artix Plus
	978-973-0-24741-1

© Pro Patrimonio, București 2017

Toate drepturile rezervate. Nici o parte din această publicație nu poate fi reprodușă, stocată sau transmisă prin orice mijloace de natură electronică, mecanică, de copiere, înregistrare sau alte forme, fără permisiunea prealabilă a Fundației Pro Patrimonio.

TABLĂ DE MATERII

Cuvânt înainte / Șerban Sturdza	6
Introducere	7
A/ Dimensiuni culturale	9
În jurul focului	9
Unde stătea focul? Distribuție geografică	12
Vatra liberă	16
La nivelul podelei	16
De tip cămin	19
Cu postament înalt	20
Soba perete	22
Soba de cărămidă	24
Tencuită	26
Cu cahle	28
Cu fum interior	32
Cu „olane”	32
Independentă	36
Soba oarbă	36
Soba cu plită	40
Godinul sau soba de fontă	42
Șemineul	43
Accesorii	44
Unde stătea focul? Tipologii de compartimentare	46
C/ Familia cuptoarelor tradiționale	49
Cuptoare pentru prepararea hranei	49
Țestul	49
Cuptorul cu vatră în față și loc de dormit	50
Cuptorul de curte	54
Cuptorul pentru afumat prune	61
Cuptoarele meșteșugarilor	62
Cuptorul olarului	62
Cuptorul țiglarului	63
Cuptorul pentru ars cărămida	64
Cuptorul de ars varul	65
Reconstrucția unei sobe istorice a conacului Petre P. Carp	66
D/ Studii de caz	77
Cum se face un cuptor pentru ars oale?	77
Vizitator în Schitu Stavnici	77
Experiența Piscu	90
Cuptorul de ars țigle de la Apos	100
Țestul / Practică și ritual	115
Cahle / Tehnici, materiale, pigmenți, glazuri	125
E/ Despre importanța coșului. Icoana „de vatră”	134
F/ Puntea	147
Atitudini / Pornind de la sobă - inovație și sisteme derivate	147
Adunați în jurul focului / Mărturii diverse cu soba și cuptor’ în gând	156
G/ Anexe	185
Meșteșugari	185
Dicționari de termeni	194
Observații practice	197
Bibliografie	198

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea s-a născut pas cu pas, după un șir neîncetat de întâmplări, și ca de multe ori a pornit cu sfârșitul: e păcat să nu scriem câte ceva despre lucrurile pe care le-am învățat; e bine să alcătuim cu timpul o bibliotecă despre meșteșugul construitului de sobe. Fundația Pro Patrimonio, în ultimii ani în care s-a ocupat de reabilitarea arhitecturii românești și reutilizarea spațiilor pentru scopuri contemporane, a constatat că făcutul de sobe preocupă din ce în ce mai multă lume și că domeniul în sine constituie un bun cultural major care se află într-un proces puternic de uitare și degenerare. Totuși, în ultimul timp, din ce în ce mai multe voci pun întrebări în legătură cu subiectul.

Am ajuns la focul deschis, activ sau aflat într-o incintă locuită, după ce, ani de zile, am admirat în muzee sau în casele prietenilor un obiect de artă memorabil: cahla de sobă. Seduse de frumusețea modelelor și a texturilor, ultimele generații au socotit că o cahla de sobă poate deveni un element decorativ suficient de atrăgător pentru a înfrumuseța pereții multor case prestigioase. Mai târziu, am descoperit frumusețea sobelor ca ansambluri decorative și ambientale inconfundabile, căci ele creează în spațiul locuit centre de interes și repere asemănătoare ca importanță unui loc geometric într-o teoremă de geometrie clasică. Înainte de 1990, când mai toți locuitorii din România suferau de frig, mulți dintre ei au trebuit să reziste iernilor, făcându-și din nou propriile sobe. Din nevoie, au descoperit atunci cât de ingenioase, cât de diverse sunt soluțiile de rezolvare și mai mult decât atât, cât de isteți, dibaci și pasionați sunt unii sobari. Din păcate, sunt din ce în ce mai bătrâni și din ce în ce mai puțini. Împinși de nevoie, dar și experimentând, mulți arhitecți, printre care și noi, am reintrodus încălzirea cu sobe de diferite tipuri în câteva dintre proiectele noastre de arhitectură. Obligați de comanditar, am inventat soluții noi și, cu această ocazie, am realizat cât de creativ este întregul proces de proiectare și cât de mult căutarea centrului geometric sus-amintit influențează conceptul general al planului construcției. Iată-ne deodată inventând, dar și privind cu atenție la trecutul meșteșugului infinit de subtil. Iată-ne aducând din nou focul viu în casă. Cel care adună totul în jurul lui.

Cartea s-a ivit din entuziasmul și bucuria împărtășirii și a fost concepută în urma unor inimitabile experiențe de reabilitare și restaurare a conacului Petre P. Carp din Țibănești, Iași, unde mai rămăseseră câteva exemplare de sobe pe care mulți participanți le-au refăcut. Lecțiile ținute de dl Costică Palaghiu și organizate de Asociația Maria și Fundația Pro Patrimonio au devenit experiențe convingătoare. Era firesc ca Alexandra Mihailciuc, care „a ținut spatele” la câteva ediții de vară ale workshopului „Batem fierul la conac!”, să-și pună problema și apoi să construiască această carte.

Subiectul, tratat neexhaustiv, are trimiteri interesante către arhitectură, gastronomie, dar și către viața poetică. El devine din ce în ce mai atrăgător, căci România își descoperă încet-încet câteva valențe incontestabile ale mediului său rural și încet-încet reinventează o viață la țară. Mai bună sau mai rea, după posibilități; cu dificultățile și necesarul de improvizație, neașteptatul și aventura pe care noua generație le trăiește.

Din păcate, cu cât descoperi mai multe despre minunatele sobe, cu atât mai des te îngrijorezi de lipsa unor meșteri care știu să le facă și de nenumăratele secrete care, odată dispărute, amenință fatal valoarea designului și eficacitatea obiectului utilitar. Acum ne aflăm într-o cumpănă în care, la un capăt este disprețul locuitorilor din sate pentru tehnicile vechi de încălzire care face să se piardă și puținele exemple care mai există, iar la celălalt capăt, preocuparea, dacă nu chiar pasiunea, multor orașeni pentru redescoperirea vieții în jurul sobei și o organizare a spațiului arhitectural în jurul focului. Cartea poate fi utilă pentru cel care intenționează să-și amenajeze un spațiu pe măsura personalității proprii și a ideii de comuniune, familie. În același timp, este și un prilej de reflecție asupra focului ca element cardinal. Dacă veți deschide un dicționar al simbolurilor* la cuvântul „foc”, veți deschide în același timp un câmp largit de explicații pe care cartea Alexandrei Mihailciuc îl atinge.

ȘERBAN STURDZA

* Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles: Mythes, Rêves, Coutumes, Gestes, Formes, Figures, Couleurs, Nombres*, Éditions Robert Laffont, Éditions Jupiter, 1969.

INTRODUCERE

*Un om deci era încercat de un sentiment ineformabil: a frământat un boț de lut. Și a așezat lutul în drumul tău. Și iată că îți vei încărca sufletul, dacă treci pe acel drum, cu același sentiment ineformabil. Și asta chiar dacă s-au scurs o sută de mii de ani între gestul său și trecerea ta. – Antoine de Saint-Exupéry, **Citadela**, 1977*

Să ne înțelegem dintru-nceput: atracția mea pentru sobe și cuptoare nu pleacă și n-ar fi putut pleca din teorie; nici din întâlniri cu obiectele, formale și cu „panglică” în jurul lor. Vine de undeva de departe, atât de departe pe cât pot merge în amintirile mele. La gura sobei se încălzeau mâinile copilului înghețat după ore de săniuș. Cartofii copti se țineau în mână, promițând dezghețul dureros, iar bucuria mirosului anunța plăcerea devorării acestui aliment simplu. Bucatele se făceau la foc lent, iar pâinea era un „decor” uzual al cuptorului. Mirosul sobei, de diferite esențe de lemn, de miresme răspândite ale diferitelor mâncăruri care stăteau pe ea, fumul și focul, stiva de lemne, aprinderea focului, toate acestea erau un ritual obișnuit. Am prins, probabil, ultima perioadă de „glorie” a sobei, așa cum era ea adosată unui trai cotidian, firesc, fără reinventări, fără „învățări” din partea orașului care „reconsideră” valori. În casele copilăriei mele, între sat și oraș, am prins foarte multe dintre lucrurile pe care, peste ani, aveam să le consider „tipologii”.

Înainte de facultate am hotărât să-mi fabric, atât cât pot, o viață de călător, în căutarea meșteșugurilor, a satelor și-a oamenilor. Satul se transformă. Meșterii dispar. Plasticul copleșește. Și, totuși, e încă o lume foarte vie și foarte diversă, iar mersul cu bicicleta, până într-acolo încât aproape uitam cum e să mergi pe jos, mi-a deschis ușile multor case. Am stat lângă multe focuri. Le-am ascultat poveștile și superstițiile, am fost băgată în cuptor de către un olar ca „să-mi fac botezul”, am ajutat meșterul pe șantier la reconstrucția unor sobe, am dormit pe sobă, am început să caut această piesă mai conștient în călătoriile mele. Șantierul, acest cuptor în care se pre-face casa, mi-a arătat soba altfel: a umplut cu conținut spațiul din spatele fațadelor cu cahle – descoperisem fumurile. Acest proiect a prins contururi reale în biroul mobil al Laboratorului de arhitectură Prodid. Într-o autodubă care parcurgea drumul de

la Țibănești la Călinești, ne gândeam cum putem coagula, într-o formulă prietenoasă, experiențele atelierelor de construit sobe de la Conacul Carp – locul desfășurării unor ateliere anuale de meșteșuguri, încercând să panoramăm și câte ceva din lumea înconjurătoare a focului, repus în discuție de inițiative care „șterg praful” de pe patrimoniu.

Ne-am gândit că e firesc ca toată istoria noastră cu sobele să fie îmbrăcată într-o formulă prietenoasă pentru că patrimoniul trebuie să iasă din cercul limitat al „specialiștilor” și să atingă și alte persoane, să se întoarcă îmbogățit, problematizat, să se simtă că aparține tuturor. Ca o poveste care pornește să sape încet-încet, ajungând să înregistreze, după credințe și simboluri, dimensiuni și finisaje. Să zugrăvească ceva mai mult decât obiectele în sine.

Cartea nu-i scrisă de-un cercetător, folclorist, sau istoric, e mai mult un jurnal de bord al unui arhitect călător care a înțeles urgența documentării acestor sisteme, în România, înainte de a se transforma totul în oale și ulcele. Este o invitație către descoperirea și reinterpretarea unor rădăcini vernaculare. Este o invitație de a experimenta meșteșugul, atât cât mai există. Și-ar dori, să-i facă curioși pe cei tineri sau să-i apropie de piese cu caracter, în jurul cărora gravitează toată camera, pe care să le iubească și să le transmită mai departe. Atâta timp cât acest tip de apropiere „locuiește” un spațiu sau un obiect, lucrurile se transmit și se așază bine în continuare. Fie ca prefacerile pământului, ale cărămizii și ale arderii să fascineze și să inspire!

ALEXANDRA MIHAILCIUC

A/ DIMENSIUNI CULTURALE

Când mă uit la pământ, văd oale, tot pământu' ăsta-i numai oale. Visez că dau la roată încontinuu. Văd cuptorul din curtea noastră cum face oalele. Văd focul ăla cu o culoare care-ți rămâne. Când mă scol și mă uit la oalele de le făcea tăticu', îmi dau seama că am trăit un vis, era o viață cum n-o să mai trăiesc, grea dar cu bucurie nesfârșită.

– Elena Teșcheria, olăriță din Schitu Stavnici, Iași

Când văd o frunză că zboară în vânt, eu o întreb: „Măi, frunză, de unde vii și care era povestea ta acolo?”

– Liliana Călărașu, crucer din Pietriș, Olt

ÎN JURUL FOCULUI

Când ești „în jurul focului” se deschide un teritoriu amplu, mistind de sens, sinonim cu însăși dezvoltarea civilizației. Focul, în ipostazele sale, sacră, umană și mistuitoare, parcurge drumul de la descoperire la folosire controlată, generând în timp noțiunea de „cămin”, de „acasă”.

O simplă trecere în revistă a unor expresii românești care conțin cuvântul „foc” dă o lămurire asupra complexității sale: „a lua foc”, „a pune pe cineva pe foc”, „de mama focului”, „a lua focul cu mâna altuia”, „a-și vărsa focul”, „a-și scoate un foc de la inimă”, „a fi între două focuri”, „harnic/frumos foc”, „n-o fi foc”, „a se face foc și pară”, „arză-l focul!” ș.a.m.d. La fel și în cazul vetrei: vatra focului, vatra ca locuință, vatra satului, a orașului, loc de vatră, de origine, de geneză.

Această carte urmărește focul, din calitatea lui de „conținut” al unui obiect, într-o manieră selectivă, atingându-se numai tangențial teme complementare. Soba, cahla, hota, cuptorul, toate aceste elemente care generează spațiul interior, ocupă primul plan.

Importanța sobei în viața omului o dă și terminologia – camera de locuit se mai numește și „sobă”, iar dacă sunt două camere de locuit, acestea poartă denumirile „soba mare” (soba dinainte) și „soba mică” (soba dinapoi). În anumite regiuni, camera bună se mai numește „soba de la drum”.

Pe vatră se naște, se botează copilul deasupra vetrei, se ceartă mireasa, se pune icoana, se așază mortul înainte să iasă din casă. Soba, cuptorul se lipesc, se ung, se repară, se curăță, sunt aproape organisme vii. Femeile plămădesc soba așa cum plămădesc și pâinea, primenind-o și văruind-o cel puțin o dată pe an. Cuptorul preface și hrănește. De

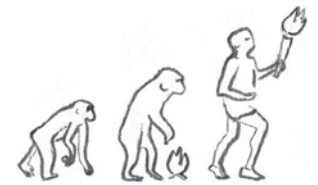
aceea pâinea și cuptorul se închină. Coca este însemnată cu o cruce, iar cuptorului i se face cruce cu lopata, înainte de introducerea pâinilor. Cuptorul se mai numește „stima casei”, de aceea se crede că e bine să rămână pe loc, chiar dacă dărâmi casa, căci e sfânt – în el s-a copt pasca.

După zidirea postamentului sobei, se așază un copil sau un cocoș, simbolizând jertfa adusă focului. Tot aici se citesc semnele anului, în tăciuni, în boabe, este locul descântecelor, al superstițiilor, al „traducerilor”. De Sf. Gheorghe, în anumite sate, se coace o pâine în vatră, urmându-se un ritual anume și se face descântecul pentru măritiş, care sună astfel: „Eu întorc vatra,/vatra întoarce cuptorul,/cuptorul întoarce hornul,/hornul întoarce cahla,/cahla întoarce peretele,/peretele întoarce leațurile,/leațurile întorc tot acoperământul,/Toți micii,/Toți voinicii,/Toți sătenii,/Toți poporenii,/să cate numai la mine, numai mie să se închine”. Magia și credința coexistă în jurul vetrei.

Soba deschide o lume senzorială dincolo de văz: lemnele trosnesc, într-o casă cu o sobă pe lemn există un anumit miros, bucatele coapte și implicit miresmele sunt asociate natural cuptorului; fie că e vorba de soba plămădită, fie de cea cu cahle se poate vorbi de tactilitate atât în confecționarea lor, cât și în utilizare.

Soba, cu toate declinările sale, aduce lângă ea obiectele importante din interior. Astfel putem găsi soba pat, soba masă, soba perete, iar în cele din urma soba casă, o variantă mai mică de cămin subscrisă casei.

Din calitatea sa de element care influențează interiorul, cu valențe atmosferice și interferând cu teme care țin de economie și control al spațiului, începe să preocupe și arhitectura în genere, în special arhitectura de interior. Obiect ambivalent, utilitar și

Femeie lângă vatră cu pomnol și babură, **România: natură, clădiri, viață populară** de Kurt Hielscher, Leipzig, 1933.

Pagina alăturată. Omul, lut însuflețit. Pământul, oale prefăcute, din oale-oameni. Prefaceri nesfârșite. Manualitate și simbol pe șantierul conacului Carp, Iași, în pauza dintre două frământări ale pământului adus din lutăria învecinată.

Imagini ilustrând aspecte cotidiene ale legăturii cu focul, **România: natură, clădiri, viață populară** de Kurt Hielscher, Leipzig, 1933.

Pagina alăturată. Facerea pâinii. Fotografie istorică din Arhiva de Imagine a MTR.

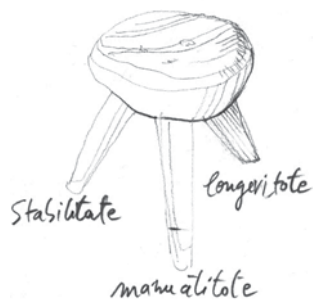
estetic, soba este un loc de întrețesere a unor ceruri de valoare concentrică: pe ea și în ea - măncarea, icoana de vatră, lângă ea - lavița care grupează familia, uscarea hainelor, pe ea - patul familiei, deasupra ei - măncarea pusă la afumat, în jurul ei - familia, casa, tot spațiul rotit; în anumite variante, cuptorul devine element comunitar, folosit de întreg satul. Șemineul, atunci când exista, nu era un accesoriu al unei încăperi, era piesa centrală care orienta spațiul.

Sigur, prefacerile istorice ale acestui obiect separă funcțiile și diminuează caracterul său vital, dar soba rămâne un element ce caracterizează spațiul interior. Aici s-au ascuns obiecte de valoare, s-au ținut dulcețuri peste vară, s-au pipăit cahle calde iarna și reci vara. Aceste plăci ceramice pot fi socotite vehicule culturale. Ele prefac soba din obiect fix în apariție reconfigurabilă, demontabilă, transportabilă. Din acest

motiv, găsim asemenea sobe și astăzi, uneori desprecheate, în podurile caselor sau printre antichități.

De remarcat este că putem vorbi, într-o anumită măsură și de o expresivitate zonală, soba putând fi un martor local, citindu-se apartenența la anumite zone geografice sau perioade istorice.

În orice curte în care există cuptor, există o organizare a vieții în jurul lui. În ceea ce-i privește pe meșteșugarii focului, în special pe olari și cărămidari, e de remarcat relația cu arderea, ca parte vitală a procesului de prefacere. Focul e stăpânit, strunit sau ațâțat, se citește, are semnele lui. De aceea, așa cum pe vremuri, într-o casă, cel care făcea focul căpăta respect, tot așa, și în jurul meșteșugarilor, se țese o aură de prețuire din simplul fapt că stăpânesc focul și-i cunosc tainele. Iarăși, variațiile focului, în limbajul gospodinelor sau al meșteșugarilor arată o

bună cunoaștere a lui: foc mic sau foc moale, foc potrivit, molcom sau foc tihnit, foc ațâțat sau vioi, foc tare, iute sau repede, foc mare, foc dogoritor sau foc văpaie. În ceea ce-i privește pe meșterii sobari, e de remarcat că cei ce-au știut să zidească sobe n-au murit niciodată de foame.

Lumea contemporană aruncă, desface sau reciclează sobe. Uneori reinterpretează principii sau forme. Între, uneori, nostalgicii orășeni și, de regulă, foarte progresiștii săteni care invită orașul înăuntru, toate atitudinile sunt posibile. Colectării oricărui ciob de teracotă i se opune distrugerea brutală a unor sobe istorice: între a fi conștient de o viziune integrată a interiorului, în care elementele formează

un ansamblu și a vedea strict fiecare obiect fără a fi conștient de relaționare, între atitudini strict utilitare, eficientizate și admirarea unei frumuseți în pofida oricărui contraargument. Aceste extreme conțin încă o lume care se grupează și regroupează în jurul focului și al multiplelor artefacte care îl înmagazinează.

„Manuscrisele nu ard”, scria Bulgakov. Deci, pe lângă substanța trecătoare a hârtiei și a existenței obiectelor și a omului, apare și un soi de permanență a gesturilor care închid în ele o lume și rămân dincolo de trupul neînsuflăit al unei cărți.

